

ครุฑและนาคในวรรณคดีสันสกฤตและบาลี

นางสาวยมโดย เพ็งพงศา

002425

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต

แผนกวิชาภาษาตะวันออก

บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณมหาวิทยาลัย

พ. ศ. ๒๕๒๑

i 17049210

GARUDAS AND NAGAS IN SANSKRIT AND PALI LITERATURES

Miss Yomdoey Pengpongsa

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Degree of Master of Arts
Department of Eastern Languages
Graduate School
Chulalongkorn University
1978

หัวข้อวิทยานิพนธ์ ครุฑและนาคในวรรณคดีสันสกฤตและบาลี
โดย นางสาวยมโดย เพ็ญพงศา
แผนกวิชา ภาษาตะวันออก
อาจารย์ที่ปรึกษา ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ศักดิ์ศรี แย้มนัตตา

บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้หัวข้อวิทยานิพนธ์ฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่ง
ของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญามหาบัณฑิต

.....
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. สุประคิษฐ์ บุณนาค) รักษาการในตำแหน่ง
คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

.....
(รองศาสตราจารย์วิสุทธ์ บุษยกุล) ประธานกรรมการ

.....
(นาวาอากาศเอกพิเศษแย้ม ประพัฒน์ทอง) กรรมการ

.....
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ศักดิ์ศรี แย้มนัตตา) กรรมการ

.....
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ปราณี ฟาพานิช) กรรมการ

ลิขสิทธิ์ของบัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

หัวข้อวิทยานิพนธ์	ครุฑและนาคในวรรณคดีสันสกฤตและบาลี
ชื่อนิลิต	นางสาวยมโดย เฟื่องพงศา
อาจารย์ที่ปรึกษา	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ศักดิ์ศรี แย้มนัคดา
แผนกวิชา	ภาษาตะวันออก
ปีการศึกษา	๒๕๒๑

บทคัดย่อ

วัตถุประสงค์ของการวิจัยนี้ ก็เพื่อจะศึกษาเกี่ยวกับแนวคิด เรื่องครุฑและนาคในวรรณคดีสันสกฤตและบาลี เป็นการรวบรวม ศึกษาและวิเคราะห์เรื่องครุฑและนาค ในแง่ต่าง ๆ จากวรรณคดีสันสกฤต อาทิ มหาภารตะและคัมภีร์ปุราณะฉบับต่าง ๆ และจากวรรณคดีบาลี ได้แก่ พระไตรปิฎกและชาตกัมภีร์ภูคคา

เนื้อหาของวิทยานิพนธ์แบ่งออกเป็น ๔ บท บทแรกเป็นบทนำซึ่งกล่าวถึงหัวข้อวิทยานิพนธ์ ตลอดจนวิธีดำเนินการวิจัย บทที่ ๒ ว่าด้วยเรื่องครุฑในวรรณคดีสันสกฤตและบาลีในคัมภีร์กำเนิด ที่อยู่ บทบาทและลักษณะของครุฑและการเปรียบเทียบครุฑในวรรณคดีสันสกฤตและบาลี บทที่ ๓ ว่าด้วยเรื่องของนาคในวรรณคดีสันสกฤตและบาลีในคัมภีร์กำเนิด ที่อยู่ และความสัมพันธ์ระหว่างครุฑกับนาค บทที่ ๔ เป็นบทสรุปและข้อเสนอแนะ

ผลของการวิจัยทำให้ทราบว่า แม้ครุฑและนาคในวรรณคดีสันสกฤตจะมีกำเนิดจากพระผู้เป็นเจ้าของค์เดียวกัน คือ พระกัศยปประชาบดี แต่ทั้งสองฝ่ายก็เป็นปฏิปักษ์ต่อกัน เพราะเป็นลูกต่างมารดา กัน ครุฑได้พรจากพระวิษณุให้เสพนาคเป็นภักษาหารได้ยกเว้นนาคเพียงบางตัว ส่วนคติของปรัชญาพุทธศาสนา เชื่อว่ากรรมแห่งครุฑและนาคเป็นเครื่องกำหนดให้ทั้งสองฝ่ายเป็นปฏิปักษ์ต่อกัน และเป็นที่ยอมรับกันว่านาคเป็นอาหารของครุฑตามลักษณะธรรมชาติ แต่บางครั้งครุฑและนาคก็เป็นมิตรต่อกันเมื่อเข้าเฝ้าพระพุทธเจ้า โดยที่เรื่องครุฑและนาคของอินเดียเข้ามามีอิทธิพลอยู่ในสังคมและวัฒนธรรมไทยในด้านต่าง ๆ อยู่มาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งในด้านศิลปกรรมไทย เราจะเห็นภาพครุฑและนาคในรูปแบบต่าง ๆ ทั้งในจิตรกรรม ภูมิภาพกรรมและสถาปัตยกรรม การศึกษาเรื่องครุฑและนาคในวรรณคดีสัน-

สภกตและบาสีจิงช่วยขยายความรู้ทางวัฒนธรรมของอินเดียให้กว้างขวางยิ่งขึ้น และช่วย-
ขยายความรู้ ความเข้าใจในวัฒนธรรมไทยส่วนหนึ่งอีกด้วย.

Thesis Title Garudas and Nagas in Sanskrit and Pali literatures
 Name Miss Yomdoey Pengpongsa
 Thesis Advisor Assistant Professor, Dr. Saksri Yamnadda
 Department Eastern Language
 Academic Year 1978

ABSTRACT

The purpose of this research is to study from the beginning the development of the idea of Garudas and Nagas, the two classes of semi-divine beings frequently mentioned in Sanskrit and Pali literatures. Data from important Sanskrit texts such as the Mahabharata and the Puranas as well as from Pali literature such as the Tripitaka and the Jatakathakatha are collected, investigated and carefully analysed.

The thesis is divided into 4 chapters. The first one is the introduction which discusses the thesis title and research methods. The second chapter deals with the origins, dwellings, roles and characteristics of Garudas and the comparison between Garuda in Sanskrit literature and Garudas in Pali literature. The third chapter concerns the origins, dwellings of Nagas and the description of the relationship of Garudas and Nagas in Sanskrit and Pali literatures. The conclusion and suggestions are given in chapter IV.

In consequence of this research, although the Garuda and Nagas in Sanskrit literature are of the same father, Kashyapa Prajapati by birth, they are hostile to each other for each has his own mother. It is a wish of Vishnu, one of the supreme divine triad that the Nagas become the food of the Garuda but some of them will be excepted. According to the Buddhist philosophical view, the karma of these two classes of beings is the determining force which keeps them hostile to each other. It is also accepted that the Nagas are the natural food of the Garudas. Their enmity, however, completely ceases in the presence of the Buddha. As these semi-divine beings have become very

influential in the Thai society and culture particularly in the Thai traditional arts, we can find various forms of Garudas and Nagas in drawings, paintings, sculptures and architecture. It is therefore expected that upon a completion of this research, the understanding of the Indian culture as connected to the Thai culture will be elaborated and expanded.

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์นี้สำเร็จได้ด้วยความอนุเคราะห์ของคณาจารย์ทุกท่าน แห่งแผนกวิชา ภาษาตะวันออก สาขาวิชาภาษาบาลี-สันสกฤต คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และนาวาอากาศเอกพิเศษแยม ประพัฒน์ทอง ทุกท่านเป็นผู้ประสิทธิ์ประสาทวิชาความรู้ ต่าง ๆ อันเป็นผลโดยตรงต่อการศึกษาและค้นคว้า เพื่อเขียนวิทยานิพนธ์ ผู้วิจัยขอกราบขอบ พระคุณคณาจารย์ทุกท่านด้วยจิตรำลึกถึงพระคุณอยู่เป็นนิจ

อาจารย์ที่ผู้วิจัยตระหนักในพระคุณเป็นที่สุด มีอาจจะเว้นการเอ่ยนามได้คือ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ศักดิ์ศรี แยมมั่นคงา ซึ่งเป็นทั้งผู้ประสิทธิ์ประสาทความรู้ทางภารต- วิทยาวรรณคดีสันสกฤตและเป็นอาจารย์ที่ปรึกษา อาจารย์ได้กรุณาให้คำแนะนำทั้งหัวข้อวิท- ทยานิพนธ์ บอกแหล่งความรู้ต่าง ๆ ตรวจแก้โครงร่างวิทยานิพนธ์ และได้สละเวลาตรวจแก้ วิทยานิพนธ์ ปรับปรุงและแปลสำนวนภาษาให้อย่างดียิ่ง ผู้วิจัยตระหนักดีว่า อาจารย์ไม่สู้มี เวลานัก ทั้งยังอยู่ในระหว่างที่ควรพักรักษาสุขภาพ การที่อาจารย์กรุณารับเป็นอาจารย์ที่ ปรึกษาและช่วยเหลือผู้วิจัย จนกระทั่งงานวิจัยสำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดีเช่นนี้ ผู้วิจัยถือว่า อาจารย์เป็นผู้มีพระคุณสูงสุดจึงขอกราบขอบพระคุณด้วยความซาบซึ้งในพระคุณเป็นอย่างยิ่ง

ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณ รองศาสตราจารย์วิสุทธ์ บุษยกุล อาจารย์หัวหน้า แผนกวิชาภาษาตะวันออก ถึงแม้อาจารย์จะมีภาระต้องรับผิดชอบงานหลายด้าน แต่ผู้วิจัย ก็ได้รับความกรุณาจากอาจารย์อยู่เป็นนิจทั้งในด้านการศึกษาค้นคว้า การเขียนโครงร่าง วิทยานิพนธ์ การตรวจแก้ไขวิทยานิพนธ์และบทคัดย่อ พระคุณและความกรุณาของอาจารย์ เป็นที่ซาบซึ้งแก่ผู้วิจัยอย่างยิ่ง

นอกจากนี้ นาวาอากาศเอกพิเศษแยม ประพัฒน์ทอง และผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ปราณี ฟาพานิช ยังได้ช่วยพิจารณาและให้คำแนะนำอันเป็นประโยชน์ในด้านการปรับปรุง แก้ไขวิทยานิพนธ์ให้อยู่ในสภาพเรียบร้อยและดียิ่งขึ้น และอาจารย์ทั้งสองยังช่วยเป็นกำลังใจให้ผู้วิจัยมีความพากเพียรศึกษาวิชาการ ตลอดระยะเวลาที่ศึกษาอยู่กับอาจารย์ ผู้วิจัย

ได้รับความสบายใจเป็นอย่างยิ่ง จึงขออน้อมการว้แด่อาจารย์ด้วยความเคารพและรำลึกถึง
พระคุณอยู่เป็นนิจ

ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณอาจารย์คง เคช ประพัฒน์ทอง ข้าราชการประจำหอ-
สมุดแห่งชาติ ผู้กรุณาสละเวลาให้ความรู้และอำนวยความสะดวกแก่ผู้วิจัยอย่างยิ่ง

งานวิจัยนี้สำเร็จเป็นรูปเล่มสมบูรณ์ได้ ก็ด้วยความอนุเคราะห์อย่างยิ่ง จาก
มูลนิธิภูมิพลโลกิขุ ทั้งในด้านตำราและการจัดพิมพ์ ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณอย่างสูงไว้ใน
โอกาสนี้ด้วย

อนึ่ง งานวิจัยนี้ไม่อาจสำเร็จได้ ถ้าผู้วิจัยมิได้รับความกรุณาอย่างสูงจากคุณพ่อ
(ผิน เพ็งพงศา) และคุณแม่ (มณฑา เพ็งพงศา) ซึ่งเป็นผู้ช่วยเหลืออยู่เบื้องหลังการ
ทำงานวิจัยครั้งนี้ ตลอดระยะเวลาที่เขียนวิทยานิพนธ์นี้ท่านทั้งสองเป็นผู้ดูแล เอาใจใส่ ให้
กำลังใจ และอำนวยความสะดวกสบายทุกอย่างแก่ลูกด้วยความรักและห่วงใยเป็นอย่างยิ่ง
จึงขออน้อมบูชาพระคุณสูงสุดของคุณพ่อและคุณแม่ไว้ ณ ที่นี้ด้วย

ในท้ายที่สุดนี้ ขอขอบคุณบรรดามิตรสหายและลูกศิษย์ที่ได้มีส่วนช่วยให้งานวิทยา-
นิพนธ์นี้สำเร็จบริบูรณ์ แม้ผู้วิจัยจะได้เอยนามก็ขอให้รับทราบถึงความขอบคุณของผู้วิจัยด้วย.

สารบัญ

หน้า

บทคัดย่อภาษาไทย.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	ฉ
กิตติกรรมประกาศ	ช
คำชี้แจง เกี่ยวกับการใช้อักษรย่อและหมายเลขในวิทยานิพนธ์นี้.....	ฎ
บทที่	

๑. บทนำ.....	๑
ความเป็นมาของปัญหา.....	๑
วัตถุประสงค์และขอบเขตของการวิจัย.....	๖
ประโยชน์ที่จะได้จาก การวิจัย.....	๗
วิธีดำเนินการวิจัย.....	๗
๒. ประวัติความเป็นมาของครูท.....	๘
ประวัติความเป็นมาของครูทในวรรณคดีสันสกฤต.....	๘
กำเนิดครูท.....	๑๑
ที่อยู่ของครูท.....	๑๖
บทบาทและลักษณะครูท.....	๑๘
ประวัติความเป็นมาของครูทในวรรณคดีบาลี.....	๖๐
กำเนิดครูท.....	๖๐
ที่อยู่ของครูท.....	๖๓
บทบาทและลักษณะครูท.....	๖๖
เปรียบเทียบครูทในวรรณคดีสันสกฤตกับบาลี.....	๘๕
๓. ประวัติความเป็นมาของนาค.....	๘๖
ประวัติความเป็นมาของนาคในวรรณคดีสันสกฤต.....	๘๖

กำเนิดนาค.....	๙๖
ที่อยู่ของนาค.....	๙๙
ความสัมพันธ์ระหว่างครุฑกับนาคในวรรณคดีสันสกฤต.....	๑๐๑
ประวัติความเป็นมาของนาคในวรรณคดีบาลี.....	๑๒๕
กำเนิดนาค.....	๑๒๕
ที่อยู่ของนาค.....	๑๒๗
ความสัมพันธ์ระหว่างครุฑกับนาคในวรรณคดีบาลี.....	๑๓๒
๔. สรุปและขอเสนอแนะ.....	๑๔๐
บรรณานุกรม.....	๑๔๘
ภาคผนวก.....	๑๕๔
ประวัติ.....	๑๕๙

คำชี้แจง เกี่ยวกับการใช้อักษรย่อและหมายเลข
ในวิทยานิพนธ์นี้

การใช้อักษรย่อ

๑. RV.	: R̥gveda	ฉบับแปลเป็นภาษาอังกฤษของ Ralph T.H. Griffith
๒. Mbh.	: Mahabharata	ฉบับพิมพ์ที่เมือง Gorakhpura
๓. Mbh.P.	: Mahabharata	ฉบับพิมพ์ที่เมือง Poona
๔. Mbh.R.	Mahabharata	ฉบับแปลเป็นภาษาอังกฤษของ Protap Candra Roy
๕. R.	: Ramayana	ฉบับแปลเป็นภาษาอังกฤษของ Manmatha Nath Dutt
๖. R.G.	: Ramayana	ฉบับแปลเป็นภาษาอังกฤษของ Ralph T.H. Griffith.
๗. MW.	: A Sanskrit-English Dictionary	ของ Monier Mouier-Williams
๘. D.	: A Classical Dictionary of Hindu Mythology and Religion, Geography, History and Literature	ของ John Dowson.

การใช้หมายเลข

๑. หมายเลขในคัมภีร์ฤคเวทใช้ระบบ : มณฑล (book) / สูกตะ (hymn) / มंत्रะ
๒. หมายเลขในมหาภารตะใช้ระบบ : บรรพ/บท/โคลก
๓. หมายเลขในรามายณะใช้ระบบ : กาคท์/บท/โคลก

หมายเหตุ : คู่มืออธิบายการแบ่งบรรพของมหาภารตะและการแบ่งกาคท์ของรามายณะที่ภาคผนวก.